

Pató Pál úr unokái és az autonómia

Adalékok a kisebbségek lélektanához

A vajdasági magyarság helyzetét és jövőjét illetően sokféle elképzelés él az emberek fejében. Ezek az elképzelések egyaránt tükrözik a társadalom összetettségét, az eltérő érdekeket és helyzetértékelést, tapasztalatokat és ismereteket. Kár, hogy ezzel a gondolati sokféleséggel nem vetettünk számot idejében, és az érvek és ellenérvek ismeretében nem jutottunk még közös nevezőre semmiben. Ahány politikus, annyi álláspont, ahány nyilatkozat, annyiféle magyarázat. Amíg magunk sem tudjuk, hogy mit akarunk, hogyan segíthetne más rajtunk?

Van, aki Vajdaság korábbi státusának a visszaállítását tartaná legjobb megoldásnak. Mások annál nagyobb jogkörrel rendelkező Vajdaságról álmodoznak. Ismét mások önálló államiságról. Olyan elképzelések is vannak, hogy Vajdaságot Magyarországhoz kellene csatolni.

Van, aki Vajdaság korábbi státusának a visszaállítását tartaná legjobb megoldásnak. Mások annál nagyobb jogkörrel rendelkező Vajdaságról álmodoznak. Ismét mások önálló államiságról. Olyan elképzelések is vannak, hogy Vajdaságot Magyarországhoz kellene csatolni.

Ezek a Vajdasághoz fűződő álmok. Egy másik vonulat etnikai autonómiában gondolkodik. Van, aki a személyi autonómia híve, mások területi autonómiára esküsznek. Van, aki beérné egy észak-bácskai magyar körzet létrehozásával. Velük ellentétben mások legalább ezt a területet Magyarországhoz csatolnák.

Olyan meglátások is vannak, hogy nincs szükség semminemű autonómiára: a nemzetiségi jogokat Jugoszlávia demokratizálása fogja szavatolni. Elegendő az emberi szabadságjogok biztosítása, Jugoszlávia decentralizálása, az önkormányzatok hatáskörének kiszélesítése; a települések nagyobb gazdasági és politikai önállósága. Sokan úgy tartják, hogy ezt a kérdést az európai integrációs folyamat fogja megoldani. Bízunk magunkat a nemzetközi fórumok emberi jogi és nemzeti kisebbségvédő tevékenységére, nélkülük úgysem tehetünk semmit. Végül olyanok is vannak, akik szerint minden úgy jó, ahogy van, mi több, így is nagyobb jogokkal rendelkezünk, mint bármely kisebbség a világon.

A kisebbségi pártok alapvetően nem ezt a pluralizmust jelenítik meg, hanem különböző csoportérdekeket. Ugyanakkor több beadvánnyal fordultak az illetékes szervekhez a magyar népcsoport jogállásának a rendezése ügyében. Sajnos, ezek az elképzelések nem egymásra épültek, nem egy távolatol nyújtó koncepció lépcsőfokait jelentik, hanem egymást semlegesítették. Nem csoda, hogy nem jártak semmiféle kézzelfogható eredménnyel.

Az autonómiával kapcsolatosan leginkább a csalódottság hangját hallani. Hiába fogalmazzák meg a kisebbségek autonómiatervezeteiket, ha gyengék, erőtlenek ahhoz, hogy a gyakorlatban megvalósítsák elképzeléseiket. Hiába hivatkozunk az európai

pai példákra: a svájci kantonális rendszerre, a finnországi svédekre, a dél-tiroli németekre, a belgiumi flamandokra és vallonokra, az elzásziakra, a katalánokra, a baszkokra vagy olyan történelmi példákra, mint az erdélyi szászok és a vajdasági szerbek több évszázadra visszanyúló autonómiája, ez az igény a magyarság vonatkozásában egyelőre nem talál megértésre a többségi népek részéről, és a Nyugat sem támogatja.

Van ebben valami: vérmes reményeket nem szabad táplálnunk, mert senki sem fogja értünk a kisujját sem mozdítani. A kommunista önkényuralom megszűnését követően a térségben a nemzeti önrendelkezés elve vált irányadóvá. Az egykori birodalmi képződmények szétagolódtak, és a régió népei az önrendelkezés elve alapján keresik jövőjüket, többnyire ki is vívták függetlenségüket. Kivéve a magyarokat. A magyar népcsoportok számára, úgy tűnik, nincs más választási lehetőség, mint várni a jó szerencsét.

Az anyaország határain kívül élő nagyszámú magyar státusa rövid távon megoldhatatlannak látszik. Mind a térség demokratizálódása, mind a nehezen születő nemzeti kisebbségvédelmi dokumentumok a bizonytalan jövőbe helyezik át a kérdés megoldását, miközben az őshonos magyar kisebbségek helyzete mindenütt drámaian romlik. Ezen az áldatlan helyzeten az elszakított nemzetrészek magasabb szintű jogállásával lehetne változtatni, amire azonban semmi hajlandóság sem mutatkozik a többségi népek részéről. Félő, hogy előbb vagy utóbb más formában fog felvetődni a kérdés, s puskaporos hordóvá válik a térség. Jó lenne ezt megelőzni.

Az etnikai elven nyugvó területi autonómia optimális megoldást jelentene a kisebbségek jövője, a térség biztonsága és stabilitása szempontjából. Sokan nem értik, mi szükség van autonómiára. Elegendőek a nyelvi, kulturális jogok, mondják. Az autonómia azonban nemcsak jogokat szavatol, hanem javakat és tulajdont is biztosít számunkra. A jogoktól felkopik az állunk, ha továbbra is elfolyunk javaink, ha más kezébe kerülnek a földek, erdők, olajkutak, gyárak, épületek, bankok, nekünk meg marad a munka, a robot és az adók.

A területi autonómia lényege abban van, hogy gátat szab a javak elvonásának: a munkából származó jövedelem és a közös javak megélhetést biztosítanak az eddig kihasznált népcsoport számára. Ebből a szempontból előrelépést jelenthetne Szerbia decentralizálása, a helyi önkormányzatok jogkörének kiszélesítése, akár a korábbi helyzet visszaállítása. 1990-ben a községek a területükön begyűjtött pénz harminchat százalékkal gazdálkodtak, most mindössze 0,8 százalék maradt a kasszában, a többi elfolyik Belgrádba. Dél-Tirolban a helyzet épp fordított: a javak kilencven százaléka helyben marad, tíz százalék megy Rómába, a közös kasszába.

Egy szolid területi autonómia kuvaiti élet-színvonalat biztosíthatna a délvideki magyarság számára, nélküle viszont felkopik az állunk. A perszonális autonómia, területi autonómia nélkül, csak a nyomort és a nélkülözést tartósítaná. A ránk váró tőkés világban ne a központi költségvetésből hulló morzsákra alapozzuk sorsunkat, hanem a tulajdonra, a tőkére, a javakra. Különösképpen ne egy gazdaságilag tönkrement országban, ahol üres – és sokáig az is marad! – az államkassza.

Számomra érthetetlen az a közöny és nemtörődömség, ahogyan a vajdasági magyarság viszonyul a sorsához. De nem csak az, nem jobb a helyzet a Felvidéken és Erdélyben sem. Az autonómiát sürgetők mindentűt a „retrográd erőket”, a „hatalom cinkosait” kárhoztatják, akik makacsul akadályozzák a belső önrendelkezés megvalósítását.

Bizonyára van ebben valami igazság, a kerékkötők sok bajt okoznak. A lényeg azonban másban van. A gond az, hogy magából a kisebbségi magyarságból – a tömegekből – hiányzik az akarat. A „retrográd erők” azért lehetnek a közösségek szószólói, a hatalom cinkosait azért tűrik meg sorakban, mert a magyar közösségek maguk sem tudják, mit akarnak. Pontosabban híján vannak az akaratnak, nem törekszenek semmilyen cél irányába, cselekvés helyett panaszkodnak, várakoznak, rábízzák magukat azokra, akik eladják a lovat alóluk.

A határon kívüli nemzetrészek abban reménykednek, hogy mások majd kitalálják gondolataikat, sőt, meg is valósítják azokat. Nos, bizonyosak lehetünk benne, senki sem fog helyettük, érdekükben egy szalmaszálat sem arrébb tenni.

A népek életében akkor történik változás, ha elhatározásra jutnak valamiben, ha világos célok vezérik őket. A külső körülmények nem sokat számítanak, legfeljebb késleltetik a szándék megvalósulását. A magyar kisebbségekben nem érett meg ez a szándék, hiányzik belőlük közösségi tettvágy, céltalanul sodródnak az eseményekkel, passzívan elszennvedik a történéseket, másokat kárhoztatva egyre sanyarúbb sorsuk miatt.

A népek sorsában mindenféle helyzet vagy változás önnön lelkiállapotukból eredeztethető. Bizonyosra vehető, hogy az a süket és félelmetes csend, melyben a kisebbségek élnek, nem kintől ered, a zord világból, hanem a belső ürességből: abból a nyomorúságos, öntudatlan állapotból, amely a közösségi érzés és tudat hiányából ered.

A kisebbségek külső veszélyeztetettségénél sokkal nagyobb belső veszélyeztetettségük: a céltalanság, a hitevesztettség. Letaposott, kihasznált, becsapott, elszegényített, megfélemlített népek mindig voltak, de azok, akik lélekben erősek maradtak, mindig magukra találtak.

Dr. HÓDI Sándor